

CHÀO THIÊN NIÊN KỶ MỚI, CHÀO THẾ KỶ MỚI

GS.VS. Nguyễn Văn Đạo

Chúng ta lấy làm tự hào là những người được chứng kiến thời khắc chuyển giao giữa hai thiên niên kỷ và giữa hai thế kỷ. Chia tay thế kỷ XX sôi động với những biến đổi sâu sắc về kinh tế, xã hội với những thành tựu tuyệt vời của con người về khoa học và công nghệ, chúng ta đón chào thế kỷ XXI với đầy đủ niềm tin và hy vọng.

Một trăm năm trước đây, khó có một ai - dù thông thái đến mấy - lại có thể hình dung ra được thế giới của chúng ta như nó đang tồn tại hiện nay. Khi bước vào thế kỷ XX, loài người mới chỉ bắt đầu biết đến ánh sáng điện, máy phát điện, điện thoại, xe ô tô chạy bằng xăng mà người ta quen gọi là xe không có ngựa kéo. Thời đó, ai mà tiên đoán trước được rằng chỉ ít chục năm sau con người sẽ phát minh ra vô tuyến điện, động cơ phản lực, năng lượng nguyên tử, máy bay siêu thanh, rồi con người lại vượt ra khỏi sức hút của Trái Đất bay vào vũ trụ, thám hiểm mặt Trăng, thăm dò sao Hỏa, rồi các cuộc cách mạng trong sinh học, trong công nghệ thông tin và truyền thông với sự xuất hiện của các thế hệ máy tính cực nhanh, cực gọn, nhẹ, kỹ thuật laser, những người máy...

Nếu so với tuổi của Trái Đất - bốn tỷ năm, tuổi của việc hình thành sự sống trên Trái Đất - một tỷ năm, sự xuất hiện của sinh vật - vài chục triệu năm, người - vượn - 4,5 triệu năm, sự phát minh ra lửa - nửa triệu năm thì thời gian của một thế kỷ là vô cùng ngắn ngủi. Nếu chúng ta tưởng tượng ra một con tàu thời gian mà ga khởi hành là Tp. Hồ Chí Minh ứng với thời điểm hình thành Trái Đất và ga Hà Nội ứng với thời điểm hiện nay thì chúng ta sẽ thấy

cảnh tượng kỳ thú sau đây. Suốt từ Tp. Hồ Chí Minh cho đến sát ga Văn Điển, con tàu đi trong đêm tối mênh mông của thời kỳ mông muội của Trái Đất. Đến ga Văn Điển mới thấy loài vượn - người xuất hiện. Đến trước công viên Lê-Nin của Hà Nội mới gặp ánh lửa. Từ đây cho đến ga Hàng Cỏ, mỗi mét đường ứng với một ngàn năm lịch sử. Chỉ đến 1/4 của mét cuối cùng, ứng với thời gian 250 năm trở lại đây mới thấy xuất hiện máy hơi nước, rồi máy phát điện, đèn điện, ô tô, radio, truyền hình, máy bay, tên lửa, tàu vũ trụ, những cây nấm của các vụ nổ hạt nhân... Trong thế kỷ XX, con người đã tiến những bước khổng lồ, đã làm nên nhiều điều kỳ diệu, rất bất ngờ, đưa lại những hậu quả vô cùng to lớn theo cả chiều tốt lẫn hướng xấu.

Trên bình diện chính trị của thế giới, thế kỷ XX đã chứng kiến những cuộc chiến tranh và các cuộc cách mạng lớn chưa từng có trong lịch sử của nhân loại, làm thay đổi hẳn cục diện của thế giới: Cuộc chiến tranh thế giới thứ Nhất 1914 - 1918; Cuộc Cách mạng Tháng Mười Nga vĩ đại 1917 với sự ra đời của Liên bang Cộng hoà Xã hội Chủ nghĩa Xôviết; Cuộc Chiến tranh Thế giới thứ Hai 1939 - 1945 với sự diệt vong của chủ nghĩa phát xít và sự hình thành một hệ thống các nước xã hội chủ nghĩa; Sự tan rã của Liên Xô và sự sụp đổ của các nước xã hội chủ nghĩa ở Đông Âu những năm 1990; Những cuộc nội chiến và chiến tranh sắc tộc ở nhiều nước. Thế kỷ XX cũng là một thế kỷ đẫm máu nhất trong lịch sử loài người với các cuộc chiến tranh triển miên, cướp đi sinh mạng của 160 triệu người.

Cuối thế kỷ XIX, cách mạng Việt Nam ở vào tình trạng bế tắc, không lối thoát. Các cuộc đấu tranh anh dũng kiên cường của nhân dân ta dưới sự lãnh đạo của các sĩ phu yêu nước chống sự xâm lược của thực dân Pháp giành độc lập cho dân tộc đều bị thất bại. Phong trào Cần Vương kết thúc với sự thất bại của cuộc khởi nghĩa Phan Đình Phùng. Toàn bộ nước Việt Nam trở thành thuộc địa của Pháp. Bản đồ Việt Nam bị lu mờ trong bản đồ thế giới. Con người Việt Nam trở thành nô lệ cho thực dân Pháp. Rồi sau đó, hàng chục cuộc khởi nghĩa vũ trang chống ách đô hộ ngoại bang đã lần lượt bị chìm trong biển máu.

Thời ấy đã ai nghĩ rằng sau đó 50 năm sẽ ra đời nước Việt Nam dân chủ cộng hoà dưới lá cờ hiệu độc lập, tự do, hạnh phúc. Sau đó 80 năm đất nước Việt Nam sẽ được hoàn toàn thống nhất, tự do, độc lập, tiến tới phồn vinh. Rồi một thế kỷ sau, Việt Nam sẽ có quan hệ ngoại giao bình đẳng với hầu hết các quốc gia, với tất cả các cường quốc. Việt Nam sẽ được biết đến như một nước anh hùng, chiến thắng những đế quốc xâm lược mạnh nhất thế giới, như một

nước xuất khẩu gạo đứng thứ ba trên thế giới, một nước có những người tài sánh vai được với thế giới trong lĩnh vực khoa học, nghệ thuật, thể thao... Việt Nam đã có những bước tiến thần kỳ trong thế kỷ qua.

Thế kỷ XX còn là thế kỷ của những biến động theo chiều hướng xấu chưa từng có về môi trường sống. Trái Đất - sản phẩm độc đáo của tự nhiên, cái nôi của loài người, đang bị chính con người huỷ hoại một cách thảm hại. Loài người đang tự găm nhăm lá phổi của mình, làm ô nhiễm nặng môi trường sống, đang dồn ép các hệ sinh thái của Trái Đất đến giới hạn chịu đựng cuối cùng. Trên thế giới đã có hơn 40 % rừng nhiệt đới nguyên thủy bị huỷ diệt. Chỉ riêng 40 năm qua, Trái Đất đã mất đi khoảng 1/5 lớp đất màu. Hàng năm có khoảng 6, 7 triệu hecta đất trồng trọt bị mất khả năng sản xuất do xói mòn; 13 triệu hecta đất nữa giảm khả năng sản xuất nông nghiệp do tình trạng thiếu nước, mặn hoá, chua phèn. Nhiều loài sinh vật đã bị biến mất vĩnh viễn. Các hoạt động của con người làm tăng lượng khí cacbonic và các chất độc trong không khí, làm thủng tầng ô-zôn của Trái Đất, tăng nhiệt độ khí quyển, ảnh hưởng nghiêm trọng đến khí hậu toàn cầu, gây ra những thiên tai nghiêm trọng, gây ra lụt lội lớn đe dọa sự sống trên Trái Đất. Nhân loại đang phải la lớn: “Hãy cứu lấy Trái Đất - ngôi nhà chung của chúng ta!”. Ngôi nhà này cũng đang trở nên chật chội do sự tăng quá sức mức số dân.

Vào đầu thế kỷ XX, số dân thế giới mới ở mức độ hai tỷ, đến nay con số đó đã lên tới gần sáu tỷ và có thể đạt tới 12 - 15 ở cuối thế kỷ XXI. Chất lượng của dân số cũng đang trở thành vấn đề lớn. Những nước nghèo, kém phát triển có tỷ lệ sinh đẻ rất cao so với các nước phát triển. Tình trạng thất học, kém hiểu biết về các vấn đề tự nhiên, xã hội, kinh tế, khoa học, kỹ thuật trong các nước thuộc Thế giới thứ Ba ngày càng gia tăng.

Chúng ta nhìn lại thế kỷ qua để có thể hình dung về thế kỷ này - một thế kỷ sẽ tiếp tục có những bước tiến kỳ diệu và chắc chắn có những bất ngờ lớn về mọi phương diện: chính trị, xã hội, khoa học-công nghệ, môi trường sống.

Nền văn minh của thế kỷ XXI sẽ là nền văn minh trí tuệ với các “xã hội thông tin”. Trong đó “thông tin” trở thành nguồn tài nguyên quan trọng của mọi quốc gia. Việc “tin học hoá” trở thành phổ biến trong xã hội, tạo nên những chuyển biến nhanh chóng về lượng cũng như về chất của nền kinh tế thế giới. Chúng ta sẽ được sống trong kỷ nguyên xa lộ thông tin với hệ thống hàng ngàn vệ tinh hoạt động trên các quỹ đạo khác nhau, có khả năng chuyển tải mọi thông tin tới bất kỳ điểm nào trên Trái Đất. Tri thức khoa học và công

nghe sẽ là nguồn lực quyết định sự hưng thịnh của các quốc gia và sẽ được định giá cao trên bậc thang giá trị xã hội. Con người được vũ trang bằng tri thức khoa học sẽ là động lực chính của sự phát triển xã hội. Đây là sự thách thức lớn cho các nước đang phát triển. Song đây cũng là thời cơ lớn cho các nước này nếu làm chủ được khoa học và công nghệ.

Trong thế kỷ XXI, nhờ vào những tiến bộ nhảy vọt của khoa học và công nghệ, con người sẽ chinh phục mãnh liệt đại dương và vũ trụ, khai thác các kho báu vô tận còn tiềm ẩn sâu dưới nước, tận dụng khoảng không vũ trụ và các hành tinh ở gần Trái Đất để tiến hành sản xuất, xúc tiến những cuộc thực nghiệm khoa học độc đáo. May mắn thay các quốc gia có bờ biển. Kỹ thuật và kinh tế biển sẽ trở thành mũi nhọn và là hướng đầu tư quan trọng của con người ở cuối thế kỷ XXI này.

Tốc độ cao là một nét đặc trưng của thế kỷ XXI và hơn bao giờ hết, con người ở trên hành tinh này sẽ xích gần lại với nhau. Người ta sẽ ngồi ở nhà mà làm việc cho cơ quan, cho các công ty, tham gia các hội nghị quốc tế, trao đổi ý kiến, tranh luận nhờ có xa lộ thông tin. Thời gian bay từ Hà Nội đến Matxcova hoặc New York sẽ rút lại còn vài giờ đồng hồ. Toàn cầu hoá là xu thế tất yếu đang diễn ra trên nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội.

Cùng với niềm vui và hy vọng, con người đi vào thế kỷ XXI với tất cả nỗi lo âu, phiền muộn. Những thành tựu khoa học, kỹ thuật mà nó đạt được nếu đem sử dụng cho mục đích huỷ diệt thì cũng thật ghê gớm, đủ sức xoá sạch sự sống trên Trái Đất này nhiều lần. Khi đó con người sẽ trở thành nỗi ân hận của tạo hoá. Hậu quả nghiêm trọng của việc huỷ hoại môi trường sống có thể dẫn đến những thiên tai khó lường, những trận hồng thuỷ làm chìm ngập phần lớn địa cầu. Và con người sẽ trở thành nạn nhân của những hành vi đáng nguyền rủa của mình. Lại còn những đại dịch đó nữa: AIDS hoặc những bệnh nguy hiểm hơn AIDS. Có biết bao vấn đề đáng phải suy nghĩ và đối phó. Ngăn ngừa chiến tranh hạt nhân huỷ diệt, bảo vệ hoà bình, bảo vệ môi trường sống vẫn là nhiệm vụ hàng đầu của mọi người trên hành tinh này.

Ở thế kỷ XX con người Việt Nam đã được giáo dục để trở thành những chiến sĩ kiên cường, đã rửa được cái nhục mất nước. Sang thế kỷ XXI con người Việt Nam thông minh, cần cù, có tri thức khoa học cao, nhất định sẽ rửa được cái nhục đói nghèo, lạc hậu, kém phát triển.

Học vấn là nền tảng của sự phát triển và phồn vinh. Sức mệnh cao cả của nền giáo dục của chúng ta là đào tạo nên những con người toàn diện cả về tri

thức khoa học lẫn đạo đức, nhân cách, làm cho thế hệ trẻ nước ta nhận thức có cơ sở khoa học và tự giác con đường chúng ta đang đi, tạo cho họ những hoài bão lớn lao, góp phần xây dựng một nước Việt Nam có kinh tế phát triển cao và hài hoà về mọi mặt. Ở các thế kỷ trước những kiến thức người học sinh học được ở nhà trường có thể dùng trong suốt cả cuộc đời. Sang thế kỷ XXI, tình hình sẽ thay đổi. Kiến thức tăng lên nhanh chóng, khoa học và công nghệ tiến triển như vũ bão. Do vậy giáo dục thường xuyên, học và tự học suốt đời sẽ là một yêu cầu bắt buộc của cuộc sống. Tình hình này đòi hỏi việc giáo dục ở nhà trường những đổi mới cơ bản. Giáo dục phải võ trang cho người học sinh tinh thần học tập, phương pháp tư duy khoa học, những kiến thức cơ bản và ngoại ngữ để sau đó họ có thể tự học, tự phát triển suốt cuộc đời. Vai trò người thầy trở nên quan trọng hơn bao giờ hết. Thầy phải rất giỏi để có thể dạy những điều rất cơ bản, rất cốt yếu. Thầy còn phải là tấm gương sáng cho học trò về phẩm chất và nhân cách. Một hệ thống tài liệu, giáo trình, sách báo tham khảo chất lượng cao, hấp dẫn, cần được đảm bảo cho mọi tầng lớp nhân dân, từ trẻ em vỡ lòng đến người lớn tuổi. Vai trò của các phương tiện truyền thông trong giáo dục sẽ ngày càng lớn. Giáo dục sẽ trở thành một ngành công nghiệp chất xám đồ sộ, hiện đại với đội ngũ giáo viên hùng hậu - những người có trí tuệ cao, có đời sống vật chất dồi dào, được tôn vinh trong xã hội. Sự phạm sẽ trở thành ngành hấp dẫn đối với thế hệ trẻ. Thanh niên không còn đổ xô vào học mấy môn học để dễ kiếm việc làm, có thu nhập cao như ở cuối thế kỷ 20 nữa. Họ sẽ được tự do phát triển tài năng theo khả năng và ý thích. Các ngành khoa học và công nghệ của Việt Nam sẽ phát triển đồng đều và sôi nổi. Việc học tập, nghiên cứu các khoa học cơ bản sẽ lại được đề cao. Việt Nam ta sẽ dẫn đầu các nước trong khu vực về một số lĩnh vực khoa học quan trọng. ở Việt Nam sẽ xây dựng thành công những trung tâm nghiên cứu quốc tế nổi tiếng về khoa học tự nhiên và khoa học xã hội. Giáo dục và khoa học sẽ thực sự trở thành một động lực phát triển đất nước.

Từ những kinh nghiệm của thế kỷ XX và nhìn vào tốc độ phát triển của cuộc cách mạng và khoa học công nghệ hiện đại, chúng ta có cơ sở để tin rằng những điều dự báo trên đây về thế kỷ XXI không chỉ là những ước mơ, mà hoàn toàn có thể trở thành hiện thực.

(Bài đăng báo Nhân dân, năm 2000)